

Vår ref.:

12/1914

Dato:

04.09.2013

Ombudets uttalelse

Sakens bakgrunn

En gruppe muslimske elever på Hellerud videregående skole har søkt om å få tildelt et eget bønnenrom. Søknaden ble først innfridd, men så ble den avslått etter at utdanningsbyråd Torger Ødegaard slo fast i at det ikke var aktuelt å be skolene i Oslo å etablere faste bønnenrom. Grunnen til byrådets uttalelse var at Islamsk Råd Norge (IRN) og Samarbeidsrådet for tros- og livssynssamfunn (STL) hadde bedt kommunen om å legge til rette for at alle videregående skoler i Oslo etablerer faste bønnenrom. IRN og STL hadde anmodet kommunen etter at en lignende søknad hadde blitt avslått på Ulsrud videregående skole. I den forbindelse hadde Ødegaard sagt følgende:

«Vi bør ikke gjøre dette vanskeligere enn det er. Retten til å tro er en grunnleggende rett. Enhver har rett til å be og gi uttrykk for sin religiøse identitet.»

“Skolene har biblioteket og klasserom eller andre rom som en muslimsk eller kristen elevorganisasjon kan bruke når de har møter – I forståelse med rektor og innenfor skolens rammer og regler. På Hellerud skulle man sette av et eget rom kun til bønn. Det er en stor forskjell på å låne et klasserom eller bibliotek til å møtes fra tid til annen, og å opprette et eget bønnenrom for trosutøvelse».

Partenes syn på saken

A:

A hevder at Hellerud videregående skole diskriminerer muslimske elever på grunn av religion når de ikke får tilgang til eget bønnenrom ved skolen. Han trekker frem at det på Oslo Katedralskole drives mange aktiviteter i regi av Norges Kristne Student- og skoleungdomslag (NKSS).

I klagen til ombudet viser A til aktivitetsplikten i diskrimineringslovens § 3a. Han hevder at plikten innebærer at skolen også er forpliktet til å legge til rette for at elevene får utøve sin religion på skolen.

På denne bakgrunn har A bedt ombudet vurdere om beslutningen om ikke å innvilge eget bønnerom på skolens område, innebærer brudd på diskrimineringslovens forbud mot diskriminering på grunn av religion.

Ombudet har bedt om redegjørelse både fra Oslo kommune v/Utdanningsetaten og fra Hellerud videregående skole.

Oslo kommune v/Utdanningsetaten:

Utdanningsetaten har redegjort på generelt grunnlag for religionen sin plass i undervisningen, i grunnskolen og i videregående skolen.

Etter opplæringsloven § 1-1, formålsparagrafen, og bestemmelser i kapittel 2 om opplæring i grunnskolen, skal opplæringen blant annet bygge på grunnleggende verdier i kristen og humanistisk arv og tradisjon, gi innsikt i kulturelt mangfold, og vise respekt for den enkeltes overbevisning. Opplæringen i grunnskolen skal omfatte religion, livssyn og etikk (RLE-faget) og det gis fritak fra religiøse aktiviteter.

Gudstjenester kan gjennomføres som del av generell kultur- og tradisjonsformidling, men ikke som en del av RLE-faget. Det er en forutsetning at skolen har sørget for ikke-diskriminerende fritaksordninger eller gode alternativer for de som melder fritak. Gudstjenesten bør heller ikke gis karakter av semesteravslutning, fordi en avslutning skal være samlende for alle elever på skolen.

Utdanningsetaten har ikke sendt ut egne retningslinjer til skolene i Oslo om bønnerom, men Byrådet i Oslo har besluttet at det ikke er ønskelig å etablere egne, faste bønnerom i Osloskolen. Begrunnelsen er at skolen er en kunnskapsinstitusjon og ikke en religiøs institusjon. Den enkelte skole står imidlertid fritt til å legge til rette for ulike aktiviteter i regi av elever o.a. utenom ordinær undervisningstid. Dette gjelder særlig i videregående opplæring. Det er opp til ledelsen ved den enkelte skole å ta stilling til om den vil låne ut

lokaler til ulike studentlag utenom ordinær undervisningstid. Denne ordningen innebærer noe annet enn opprettelse av egne, faste bønnenrom.

Oslo kommune v/ Hellerud videregående skole

Hellerud videregående skole avviser at muslimske elever diskrimineres når de ikke får tilgang til eget bønnenrom.

Skolen har mottatt kun én søknad om bønnenrom og kun fra muslimske elever.

Bakgrunnen for søknaden var at rektor først informerte skolens elever om at de kunne søke om å få tildelt et egnet lokale til organisert aktiviteter. Søknaden om bønnenrom ble først innvilget som prøveordning med et tilbud om fast åpent bønnenrom 10 minutter fire dager i uken for alle, uavhengig av religion, kjønn og bakgrunn, og at bønn skulle gjennomføres utenom undervisningstiden. På grunn av byråd Ødegaards uttalelse ble tilbudet trukket tilbake før det ble iverksatt. Rektor har opplyst at skolens ledelse ikke er kjent med at noen har uttrykt misnøye om skolens håndtering av saken, eller bedt om noen form for tilrettelegging for bønn. Rektor har heller ikke gitt retningslinjer om, eller forbudt bønn på skolen. Elever som har ønsket å be i friminutt eller fritimer, har gjort det uten at det har skapt oppmerksomhet av noe slag.

Rettslig grunnlag

Ombudet kan gi uttalelse om et forhold er i strid med diskrimineringsloven eller ikke, jf. diskrimineringsombudsloven § 3 tredje ledd, jf. § 1 annet ledd nr. 2.

Diskrimineringsloven

Diskrimineringsloven forbyr forskjellsbehandling på grunn av etnisitet, nasjonal opprinnelse, avstamning, hudfarge, språk, religion eller livssyn, jf. loven § 4 første ledd.

Med direkte diskriminering menes at en handling eller unnlattelse har som formål eller virkning at personer eller foretak på grunnlag som nevnt over blir behandlet dårligere enn andre blir, er blitt eller ville blitt behandlet i en tilsvarende situasjon. Denne saken reiser et spørsmål om indirekte diskriminering.

Dersom det foreligger omstendigheter som gir grunn til å tro at det har skjedd diskriminering, skal det legges til grunn at diskriminering har funnet sted, hvis ikke den som er ansvarlig for handlingen, unnlattelsen eller ytringen sannsynliggjør at det likevel ikke har skjedd diskriminering, jf. diskrimineringsloven § 10.

Offentlige myndigheter skal arbeide aktivt, målrettet og planmessig for å fremme lovens formål, jf. diskrimineringsloven § 3 a første ledd.

Ombudets vurdering

Det ombudet skal ta stilling til, er om Hellerud videregående skole bryter diskrimineringslovens forbud mot diskriminering på grunn av religion, når muslimske elever ikke får eget rom til bønn.

Aktivitetsplikten, diskrimineringsloven § 3 a

A påpeker i klagen at aktivitetsplikten i diskrimineringsloven § 3 a innebærer at skolen har plikt til å vurdere elevenes rett til å utøve sin religion i løpet av skoledagen. Ombudet vil derfor først si noe om det nærmere innholdet i skolens plikt til å arbeide aktivt, målrettet og planmessig for å fremme likestilling, spesielt knyttet til spørsmålet om eget bønnenrom.

Offentlige skoler, jf. aktivitetsplikten etter § 3a første ledd, har en plikt til å arbeide aktivt målrettet og planmessig for å fremme likestilling i sitt virke og hindre diskriminering. Plikten omfatter både undervisningen og organiseringen av skolen som studiested. Plikten omfatter derfor også det å legge til rette for elevers forskjellige behov, blant annet muligheten til å utøve sin tro eller sitt livssyn i løpet av skolehverdagen.

Det fremgår imidlertid av praksis fra ombudet og Likestillings- og diskrimineringsnemnda at dette ikke betyr plikt til å iverksette et bestemt tiltak (se blant annet ombudets sak nr. 11/207). Dette framgår blant annet av nemndas sak 38/2010. I denne saken omtalte nemnda aktivitetsplikten etter likestillingsloven § 1a, men nemndas vurderinger er relevante også i tolkningen av aktivitetsplikten etter diskrimineringsloven § 3a. Ombudet siterer Nemnda:

«plikten til aktivitet knytter seg til arbeidsgiverens personalpolitiske funksjoner i vid forstand (...) Unnlattelse av å etterkomme en slik oppfordring vil ikke kunne sanksjoneres, jf. Ot. Prp. nr. 77 (2000- 2001) s. 20.»

Ombudet har utarbeidet en håndbok for arbeidsgivere om religion på arbeidsplassen, og arbeidsgivers plikt til å tilrettelegge for arbeidstakere med forskjellige religioner. I håndboka framgår det at tilretteleggingsplikten ikke går så langt som å tilby eget bønnenrom, eller legge til

Side 4 av 6

rette for at arbeidstakeren skal kunne be i arbeidstiden. Det samme har ombudet lagt til grunn når vi har gitt veiledning i spørsmål om retten til bønn og bønnerom i skoletiden.

Ombudet har imidlertid sagt at hvis det likevel tilrettelegges for utøvelse av en religion, må arbeidsgiver eller skole også tilrettelegge for andre religioner. Ombudet håndhever ikke bestemmelsen om aktivitetsplikt.

Stilles muslimske elever dårligere enn andre elever når de ikke får eget bønnerom?

Hellerud videregående skole har trukket tilbake tillatelse til eget bønnerom ved skolen. Tilbaketrekningen rammes særlig de muslimske elevene, som er de som har gitt uttrykk for ønske om og behov for eget bønnerom. Avslaget er begrunnet i at byråden ikke ønsker å legge til rette for denne type aktivitet ved skolene.

For at ombudet skal kunne si at diskriminering har skjedd i denne saken, er det et vilkår at de muslimske elevene stiller dårligere enn andre elever, på grunn av sin religion, fordi skolen har trukket tilbake tilbudet om eget rom som kan benyttes til bønn.

De muslimske elevene som har klaget til ombudet, hevder at de forskjellsbehandles sammenliknet med spesielt kristne elever når de ikke får eget bønnerom. De viser til at skolene i Norge, inkludert Hellerud videregående skole, ikke arrangerer felles gudstjenester for dem, for eksempel fredagsbønn, som er å anse som en muslimsk gudstjeneste. Elevene mener at uten bønnerom på skolen vil det ikke være mulig å arrangere for eksempel fredagsbønnen.

Videre påpeker elevene at det ved de fleste skoler tillates kristelige aktiviteter i mye større grad enn hva som ellers tillates for aktiviteter knyttet til andre religioner. Som eksempel trekker de fram Oslo Katedralskole, som tillater kristne elever å holde bønnemøter i solens bibliotek.

Ombudet kan ikke se at denne argumentasjon kan føre frem. Deltakelse i gudstjenester i skoletiden gjelder i all hovedsak grunnskolen, og ikke videregående skoler. Dette er dessuten noe som gjennomføres kun en gang i året, i forbindelse med julen. Deltagelsen er frivillig, og gudstjenesten foregår utenfor skolens område. Skolene er forpliktet til å gi de elevene som ikke deltar, et forsvarlig alternativt tilbud. Gjennomføring av og deltakelse i gudstjeneste en gang i året kan vanskelig sammenlignes med ukentlige gudstjenester innenfor skoletiden.

Det er dessuten, slik ombudet forstår det, dokumentert at Hellerud videregående skole tillater elever å be på skolens område, i små grupper og på daglig basis. Ombudet forstår også av redegjørelsen fra Hellerud videregående skole, at dette er en ordning som de fleste elevene finner seg til rette med. Selv om Oslo kommune v/Utdanningsetaten åpner for at skolene selv kan avgjøre om de ønsker å stille rom til rådighet for religiøse aktiviteter, ligger det ingen plikt for skolen å tilrettelegge ved å sette av et eget rom til bønn for elevene. En slik ordning vil innebære noe annet enn å la elever låne et rom eller biblioteket fra tid til annen, til religiøse aktiviteter.

På bakgrunn av gjennomgangen ovenfor, kan ikke ombudet se at Hellerud videregående skole har stilt skolens muslimske elever dårligere enn elever med annen religion når tillatelsen til å opprette bønnerom ble trukket tilbake.

Konklusjon

Likestillings- og diskrimineringsombudet er kommet til at Hellerud videregående skole har ikke handlet i strid med forbudet mot diskriminering på grunn av religion etter diskrimineringsloven § 4 første ledd, jf. tredje ledd første punktum, da tillatelsen til å opprette bønnerom ble trukket tilbake.

Ombudet finner det positivt at Hellerud videregående skole legger til rette for at elevene kan be i skoletiden. Ombudet vil oppfordre Hellerud videregående skole til aktivt å vurdere hvordan elevene best skal få muligheten til å ivareta behovet sitt for å utøve religionen sin, for eksempel gjennom bønn i fellesskap med andre muslimske elever. Ombudet vil gjerne holdes informert om skolens videre arbeid i denne sammenheng.

Saksnummer: 12/1914

Lovgrunnlag: Diskrimineringsloven § 4 første ledd, jf. tredje ledd første punktum

Dato for uttalelse: 5. august 2013